

GORENJSKI
MUZEJ

**HEROJI
REVOLUCIJE
V VOJNI
IN MIRU**

**Odlikovanja
druge Jugoslavije**

Galerija Mestne hiše Kranj
12. april - 21. maj, 2017

HEROJI REVOLUCIJE V VOJNI IN MIRU

Odlikovanja
druge Jugoslavije

Vabimo vas na odprtje razstave

**Heroji revolucije v vojni in miru –
odlikovanja druge Jugoslavije,**

ki bo v četrtek, 20. aprila, ob 18. uri

v Stebriščni dvorani Mestne hiše v Kranju,
Glavni trg 4.

Razstavo bo odprl David Tasič.

VLJUDNO VABLJENI

GORENJSKI
MUZEJ

Mišo Serajnik

Izpit je bil kriv

• •

Po opravljenem izpitu iz splošne zgodovine sem februarja 1974 šel mimo starinarnice in v izložbi zagledal meni neznano odlikovanje. Kupil sem si ga za nagrado. Od takrat sem zapisan faleristiki, vedi o odlikovanjih.

Sledilo je iskanje podobnih odlikovanj. Pri tem sem spoznal nekaj prijateljev, ki so mi pomagali shoditi na tem podiju. V tistem času literatura o odlikovanjih še ni bila dosegljiva. Edini primerni reviji za zbiratelje sta bili Numizmatični vestnik in Naša obramba, v katerih je pokojni zbiralec Rudi Likar opisoval posamezna odlikovanja.

Osnova moje zbirke so bila odlikovanja mojega očeta in delno sorodnikov. Po določenem času sem prišel do prvega spoznanja, da odlikovanj vseh držav ne bo mogoče zbrati. Čeprav so bila predvsem nižjih stopenj, so vseeno dobro osušila mojo denarnico.

Tako sem se omejil na zbiranje ene tematike, na odlikovanja SFRJ. Tedaj je bilo izjemno težko priti do vojaških odlikovanj, saj je država še močno nadzirala državljanje. Pri iskanju tovrstnih odlikovanj sta mi pomagala dobra prijatelja in zbiralca – David Tasič in Pavel Pipp. Oba sta se že dolgo vrtela v krogu zbiralcev in preprodajalcev ter mi pomagala priti do iskanega primerka.

In še zadnje spoznanje: če si izjemno bogat in si pripravljen preplačevati ordene visokega ranga, potem lahko svojo zbirko izpopolniš. Sam ne sodim v ta sloj in nič ni narobe, če nimam vsega. Zbiratelj lahko uživa v posameznem primerku, raziskuje zgodovino nastanka, ugotavlja, kdo in kdaj je bil odlikovan, itd. Pomembno je tudi druženje zbirateljev, zadnje čase tudi na internetnih forumih, kjer se povezujejo enako misleči.

Pri tej razstavi sodeluje več ljudi in prijatelj ter kustos Gorenjskega muzeja Jože Dežman je znal vse te sile povezati v lep šopek. Naj vas razveseljuje.

1

2

3

4

Dr. Jože Dežman

Partija, armada, proletariat, revolucija

Odlikovanja so služila vzpostavljanju v osnovi teocentrične strukture titoizma, kjer se, kot sem zapisal pred desetletjem, »pod krinko enakosti vzpostavi kastna piramida, na vrhu katere je diktator Josip Broz - Tito kot božanstvo, heroji in funkcionarji sistema so svetniki in misijonarji, proletariat pa izvoljeno ljudstvo«.

Po sovjetskem vzorcu so najprej odlikovali razred bojnikov z medaljami za hrabrost, s spominskimi znaki 1941 in z redi narodnega heroja.

Odlikovani so bili predvsem komunisti, pa čeprav je bilo v Sloveniji do konca druge svetovne vojne okoli 85.000 smrtnih žrtev, od tega komunistov približno 5000 ali kakih šest odstotkov. Nasprotno pa je bilo med 172 slovenskimi narodnimi heroji skoraj 97 odstotkov članov Komunistične partije. Tako je revolucionarno prevladalo nad narodnoosvobodilnim.

Nosilec spomenice 1941, torej partizanov od leta 1941, je bilo 27.000 in menda je Tito nekoč dejal, da če bi leta 1941 res imel

toliko borcev, bi že tedaj dobil vojno. Do septembra 1952 je bilo podeljenih skupno 749.815 redov druge Jugoslavije, do leta 1987 pa 949.963 oziroma komaj 200.000 več. Torej se je nova elita tudi z odlikovanji povečala že v prvih letih po vojni.

David Tasič je v intervjuju v Dnevniku (2009) opisal, da so jugoslovanski komunisti delili množice odlikovanj. »Glavna odlikovanja so si 'zaslužni', kot sta bila Kidrič in Maček, razdelili na začetku, v štiridesetih in petdesetih. Kasneje je bilo do odlikovanj in privilegijev, ki so se z njimi povezovali, čedalje težje priti.« Odlikovanja so bila način, kako ustvariti v družbi hierarhijo, pravi Tasič. »Tistemu, ki je odlikovanje dobil, so rekli, da je perspektiven in priden, drugi pa niso bili takšni. V socializmu je odlikovanje predstavljalo nekakšno osebno legitimacijo.«

Posebej za vojaška odlikovanja lahko sklepamo, da so jih dobivali samo komunisti, saj je bil oficirski kader praviloma vključen v Komunistično partijo oziroma Zvezo komunistov.

Tito kot nadčlovek se je okrasil z vsemi mogočimi odlikovanji. Na maršalski zvezdi, ki so jo leta 1946 izdelali samo zanj, so upodobljeni vojaki in proletarci, ki naj bi bili kras komunističnega stvarstva. Tako red Jugoslovanske ljudske armade upodablja spredaj vojaka s puško, zadaj sta proletarca s krampom in z lopato (oziroma kot bi rekli militarizirana kramparsko-lopatarska kultura).

Specifična ljudska prvina na komunističnih odlikovanjih so opanke. Tako je opankar vojščak na redu narodnega heroja, opankarji so na redu narodne osvoboditve, opankarica je tudi na medalji za zasluge.

Vojaški liki so precej dinarsko mačistični, na opremo ne dajo kaj dosti, v glavnem opletajo s puško, nekateri pa kar s sekirami in podobnim vstajniškim orodjem. Na redu vojne zastave ima vojak izjemoma čelado. To je nekako v duhu Kardeljevega napuha, ko je grozil Zahodu s »partizansko bombo«.

Komunistični poudarek dajeta zlasti srp in kladivo. Ta znak je na redu dela z zlatim in s srebrnim vencem, na medalji dela, na medalji za vojne zasluge, na medalji za najboljše pri predvojaški vzgoji. Pri redu dela sta srp in kladivo položena med druga orodja. Na spominskem znaku Vis pa so prostodušno zapisali: Vis – trdava revolucije.

Bojevitni moški so vodilni liki na odlikovanjih, le pri junaku socialističnega dela je spredaj prsata mladenka z zastavo, zadaj pa so nekakšni mostovi, ki so jih verjetno gradili moški. Dejansko so bili junaki socialističnega dela praviloma najbolj zagrizeni komunisti, ne proletarci. Slovenski moški junaki prve lige socialističnega dela so bili preizkušeni trdorokci: Viktor Avbelj, Tomo Brejc, Bogdan Breclj, Marijan Breclj, Josip Vidmar, Stane Dolanc, Boris Zihel, Edvard Kardelj (dvakratni junak), Boris Kidrič, Sergej Krajger, Franc Leskošek, Miha Marinko, Ivan Maček, France Popit, Ivan Regent, Mitja Ribičič. Od družic vodilnih komunistov so za junakinji socialističnega dela razglasili Vido Tomšič in Lidijo Šentjunc. Izjema med njimi je bil Franc Oman, ki je bil odlikovan leta 1986 in so ga kritizirali kot nasprotnika samoupravljanja.

Nimamo podatkov o vseh odlikovancih, tako da točnega pregleda o tem, kako si je

komunistični novi razred okreplj položaje tudi z odlikovanji, ni. Navdeli smo še, da so samo 35 redov z njihovimi podstopnjami podelili vsaj 949.963.

Če pa pomislimo še na raznorazne medalje (približno pol milijona medalj za delo, 460.666 medalj za hrabrost ...), spominske medalje in neskončno množico drugih priznanj, potem se nam nakazuje vzporednica z oceno, da več kot ima država zakonov, bolj je korumpirana. In druga Jugoslavija je imela tako neskončno veliko odlikovanj kot predpisov.

Titoistična dediščina odlikovanj bremeni tudi samostojno Slovenijo. Nosilci demokratizacije Slovenije se upirajo nadaljevanju čaščenja totalitarnih junakov. Odmev te spominske vojne se je zgodil med letoma 2009 in 2011, ob propadlem poskusu Mestne občine Ljubljana, da bi spet poimenovala cesto po Josipu Brozu - Titu in ob

obeleževanju stote obletnice rojstva Franca Rozmana - Staneta leta 2011, ko so namesto dvoevrskega kovanca v počastitev 20-letnice Republike Slovenije izdali dvoevrski kovanec z likom stalinističnega revolucionarja.

Protestirali so tudi proti praksi Milana Kučana in Danila Türka, ki sta odlikovala funkcionarje propadlega režima. Tako so zaradi tega Franc Bučar, Igor Bavčar, Janez Janša, Jelko Kacin in Lojze Peterle vrnili odlikovanja, ki jim jih je podelil Kučan. Türku pa je, ko je odlikoval nekdanjega funkcionarja tajne policijske, grozila celo ustavna obtožba.

Potomci ne kažejo posebne ljubezni do odlikovanj prednikov, navadno se znajdejo na trgu, ki seže daleč po svetu, omenimo samo Rusijo in Kitajsko.

Odlikovanja druge Jugoslavije tako ostajajo zanimiva tema.

HEROJI REVOLUCIJE V VOJNI IN MIRU

Odlikovanja
druge Jugoslavije

1945

Antun Augustinčič:

Maršalski znak Josipa Broza Tita, relief mavca, premer 80 cm,
Galerija Antuna Augustinčiča.

Foto Davorin Vujčić

GORENJSKI MUZEJ

Gorenjski muzej
Tomšičeva ulica 42
4000 Kranj

T 04 201 39 50
E info@gorenjski-muzej.si
www.gorenjski-muzej.si

Heroji revolucije v vojni in miru – odlikovanja druge Jugoslavije

Avtorja: Mišo Serajnik, dr. Jože Dežman

Fotografije so iz Fototeke Muzeja novejše zgodovine Slovenije

Lektura: Judita Babnik

Oblikovanje: Slavica V. Okorn, univ. dipl. inž. arh.

Gorenjski muzej: zanj mag. Marjana Žibert, direktorica